

3. Нямцу А.Е. Нарративная специфика традиционных структур в литературе // Слово і текст: Збірник наукових статей. Випуск 1 / За редакцією А.Нямцу. – Чернівці: Рута, 2003. — С. 3-13.
4. Schmitt, Eric-Emmanuel. L'Évangile selon Pilate. — Paris: Albin Michel, 2000. — 288 p.

Іван ЗИМОМРЯ, доцент (Дрогобич)

ЗНАКОВІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ТВОРЕННЯ ТА АВТОРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Творчий діалог, що передбачає звучання голосів щонайменше двох особистостей, либонь, найяскравіше виокремлює свої змістові особливості в інтерв'ю. Його внутрішня організація тексту спричиняє, як правило, модель розмови, що нерідко поєднує несупротно творчі індивідуальності. Йдеться про таку організацію, яка може утвердити своєрідність певної тенденції чи закономірності факту з проекцією на особу. Має місце множинна функція, що зосереджує увагу реципієнта на різні пріоритети. Її дієвість проступає саме крізь призму дискурсу логіки авторської позиції. Про визначальне розмаїття, що іноді примітне одній особі, писав Іван Франко, характеризуючи Адама Міцкевича як носія діалогу культур. «У своїй письменницькій діяльності, — підкреслював Іван Франко у статті «Адам Міцкевич», — він виявляв велику різносторонність духовних інтересів, незвичайну силу вислову та пластику поетичного малювання...»¹ [2, 256].

Це стосується кожного визначного майстра слова, який має свої художні свідчення, мистецькі спостереження, а також самобутні моделі щодо осмислення життєвих явищ. Таким гранословом постає і Емма Андіївська. З'ясувати окремі питання, що закономірно виникають у процесі сприйняття, оцінки, засвоєння, одне слово, всебічної рецепції її творів, власне, і покликаний матеріал, який тут подаємо в формі інтерв'ю. Чому? Авторська позиція постає особливо вагомим тоді, коли дослідник прагне відшукати спосіб художнього творення, принципові відмінності між концепцією та творчою практикою того чи іншого письменника [1]. Завдання полягає в тому, щоб виокремити не тільки його споглядальність з огляду на конкретику письма, деталі, стильового рівня, але й об'єктивно відкрити — на рівні діалогу — спосіб мислення носія художньої думки. Дане твердження має для нас прямолінійну основу, оскільки позиція Емми Андіївської охоплює цілісне коло мистецьких устремлінь — поета, прозаїка, живописця. Вона пов'язує характер оцінюваних нею вимірів передусім з її життєвою філософією — зміцнювати суб'єктність України в розмаїтих ділянках, де відчувається нестача саме її місткого — ідейно-естетичною вагомистю — слова.

В основу укладеного нами інтерв'ю лягли ґрунтовні відповіді, широко закрені Еммою Андіївською на прохання автора цих рядків упродовж кількарічного періоду (2001–2006 рр.). Автору цих рядків випало особливе щастя спостерігати працю письменниці в її робітні над *словом*, численними *живописними полотнами*, а в лютому —

¹ Франко І. Адам Міцкевич // Франко І. Зібрання творів у 50 томах. – К., 1983. – Т. 39. – С. 256.

квітні 2003 року безпосередньо записати її роздуми про сутність кардинальної проблематики, що дотикається як долі однієї людини, так і людства, планети загалом.

І.З. Батьківщина, за Гадамером, не просто місце тимчасового перебування, яке обирають люди і можуть його змінювати. Вітчизна — величина постійна. Як стверджував Василь Симоненко, кожний носій національної літератури спроможний шукати і відшукати в океані національної культури її духовні острівці. Не буде перебільшення, коли скажу: Емма Андіївська як громадянка США, якій судилося творити переважно в Німеччині, відкрила цілий архіпелаг подібних острівців. Бо ж проживала у країнах, що належать різним світам. Які б острівці Ви назвали особисто і яким надали б перевагу?

Е.А. Для мене Україна має просто безліченну кількість острівців. І ті кілька острівців, які я відкрила для себе й для інших, є незначними на її мапі. Я не маю наміру зупинятися, бо сподіваюся, що зможу реалізувати найважливіше. В уяві постають, приміром, лінії роману «Лабіринт». Окрім цього, маю ще багато творчих задумів.

Звичайно, кожна розлука з Вітчизною — це випробування. Тому, кому воно випало, той весь час плекає надію повернутися на Батьківщину. Кому ж випала доля жити на чужині, той завжди живе між бажанням забути й бажанням запам'ятати, між прощанням і згадкою, між втратою й здобутим. Що означають особисто для Вас такі перехресні миттєвості?

Для мене це означає: я ношу образ України на собі, як слимак свою хатку. Отже, для мене це зовсім просто. Чому я тут? Відповідь однозначна: за тих умов, в яких живу, я можу зробити оптимально радше тут більше, аніж в Україні.

Чи вважаєте себе, перебуваючи здебільшого на чужині, відірваною галузкою від древа отчого краю?

Я вважаю себе українкою, яка перебуває за межами України, а це — абсолютно не відірваність. Це, знову ж таки, духовний стан. Я себе іншою і не мислю. Тільки українкою і вважаю: водночас я, як і кожний, є мешканцем земної кулі. Якби я хотіла бути іншою, я б розчинилася у будь-якій культурі.

Очевидно, спомини з дитячих літ увібрали в себе конкретні факти, чи не так?

Так, у світ української літератури я прийшла дещо з запізненням. А в світовій була «вдома». Адже 9-річною, 10-річною мені були доступні визначальні твори світової літератури. Моя родина мала добірну бібліотеку. В її активі були твори, зокрема, Бальзака, Мопассана, Золя та багатьох інших зарубіжних авторів.

Що й казати? Я на собі пережила зневагу до українців. Бо навіть мати, будучи українкою з козацького роду, спричинилася до того, щоб я не ідентифікувала себе українкою. Однак я прийшла до українства під впливом кривди. Діти страшенно відчувають несправедливість. І ця несправедливість супроти українців мене вразила. Моє серце було зранене. Виникали питання: чому оці прекрасні вишгородчани, такі гарні, такі природно шляхетні, а вважаються чомусь гіршими, ніж інші? Підкреслю: мені імпонують тільки почуття добра й шляхетності. За них я піду на кінець світу. Я поклялася, що писатиму тільки по-українськи. І ніколи не порушила цієї клятви, хоча з 12 років проживаю в чужомовному середовищі. Іншими словами, якщо собі щось укласти як обітницю, то кажу — всім незалежно від віку, стану і професії: її можна дотримати. І я це роблю, незважаючи на обставини.

Що б Ви відповіли на питання, що українці — це не емігранти, а народ в поході, як це стверджує Улас Самчук у творі «Планета Ді-Пі»?

Не тільки українці, але й усе людство перебуває в своєрідному поході. Адже ніщо не є назавжди статичним. Однак, певні орієнтаційні пункти кожна нація мусить виробити

ти сама, власне, для того, щоб залишитися нацією. Я й намагаюся долучитися до цього процесу, аби мати такі опорні підвалини.

Чи знаходили Ви у собі сили завжди дотримуватись власного кредо — «головою крізь мури до недосяжного»? З іншого боку, чи були й такі моменти розпачу, депресії, коли Ви покладались на випадок, провидіння — «нехай воно штовхає затурканого чоловіка на півтець»?

Ні, ні. Я ніколи не покладалася на провидіння. Річ у тім, що воно допомагає лише тим, хто, власне, ходить крізь мури. Тоді ця домінанта дарує силу. Проте людина мусить дослівно повністю усім своїм еством іти крізь стіну. Побіля мене були не тільки нульові ситуації, але й, здавалося, безвихідні. Якщо української літератури нема, то я її створю. Українців не визнають? Я зроблю все для того, щоб їх визнавали. Нерідко я чула: «Краще не зізнаватися, що Ви українка, бо то для Вас погано...». А я стверджую: «Я — українка. І це — для мене добре. Це — найкраще. Це — мій вибір. Це — вибір моєї любови. І що може бути кращим?

Асиміляція. Для одних народів це поняття ніби прикипіло, а для деяких — воно не пристас. Між останніми назвав би угорців. Побутує думка: асимілюється тільки слабкий. Народи з дужим началом духовної сили фактично не підпадають під формулу асиміляції. До якого берега Ви б віднесли український народ, якщо мати на оці слова Василя Земляка «я поведу вас у вічність»?

Я? Коли я творю мовою рідного народу, то я за мій рідний, сильний народ. І він таким буде! Навіть, якщо він за тяжінням історичних обставин ослаб. Але я вірю в його колосальну силу, а звідси — його варто вести у вічність.

Кажучи про асиміляцію українців, Василь Маркус — один із чільних представників української США — вважає, «що вона (українська діаспора в США — І.З.) не має майбутнього. Національна церква буде основною ознакою української ідентичності. Проіснують це, очевидно, свої організації на етнічній основі. На жаль, асиміляція — майже соціологічно закономірний процес». Чи не приховане тут перебільшення? Адже великі спільноти поляків, росіян, вірменів, естонців та інших народів проживають у США, інших країнах світу і не поглинаються країною перебування. Як Ви дивитесь на цей процес з орієнтацією на Німеччину, в якій функціонують — успішно тією чи іншою мірою — українські національні осередки, зокрема, церковні, наукові, культурно-освітні?

Насамперед, будь-яке узагальнення, у тім числі, і Вами процитоване, не відповідає дійсності. Якби воно було для мене дороговказом, то мене не було б. Я була б в якійсь іншій культурі, приміром, російській, німецькій, англійській. Звісно, оскільки я громадянин, то людські закони дійсні і для мене. Я переконана: треба починати завжди від себе. А творити рідною мовою — елементарний обов'язок. Тим більше важливо це для націй, які зазнають упослідження. Звідси — не зникати, а бути собою; орієнтуватись у всіх культурах, знати їх, але залишатися собою.

І пропагувати власну культуру?

Очевидно, що так. Чимало українців не знають своєї історії. Вони усю свою історію віддають першому-ліпшому, хто цього захоче. Щоб такого не траплялося, треба знати свою історію і йти ad fontes — до джерел.

Чи не тут собака заритий, коли окремі носії того чи іншого народу забувають рідну мову за ціну певної вигоди? Іншими словами, потік конформізму поглинає пасивного. Як Ви стверджуєте, має місце процес: «добробут так само, як і лихо, випорожнює людину?»

Не всіх. Ще Плотін твердив: багатство може витримати лише розумна людина. Це — мій перефраз, але зміст такий. Отже, все залежить від того, як Ви ставитесь до дійсності. І ще одне: треба мати історичну пам'ять. Без цього нема етносу як суб'єкту.

Ваше твердження, на мою думку, перегукується зі словами лауреата Нобелівської премії, визначного майстра німецької прози Гюнтера Грасса, який слушно зауважив: «пам'ятаючи, ми немов би розмовляємо як із сущими, так і неживими. Неперебійна пам'ять запорука того, що всі виживемо. А відсутність пам'яті містить печать смерті». Звідси — первинно важливою постає історична пам'ять. Не втратити б її живі сліди, які свого часу Тарас Шевченко адресував у поетичному зверненні «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». До речі, воно написано 14 грудня 1845 року у селі В'юнище, яке сьогодні — зі злої волі можновладців сталінової доби — знаходиться на дні так званого Київського моря, проти якого так енергійно, чесно й безкомпромісно виступав Олександр Довженко. Нині села нема, але сліди полишилися на вістрі поетичного слова. Як би Ви оцінили якість справжнього вияву історичної пам'яті так, щоб не було Іванів без пам'яті?

Над цим треба працювати. Шевченко — надзвичайний, геній, незмірно великий. А для того, щоб по-справжньому його оцінити, треба мати дійсно незалежну українську державу. От Іван Дзюба по-справжньому писав про нього, а здебільшого все ще пишуть про Шевченка, неначе б дослідниками керувало колоніальне розуміння. Реалізація неможливого — можлива. Тільки треба дуже прагнути цього, і не тільки прагнути, а й робити кроки в цьому напрямку. Дух, «бацила» духу усе перемагає. Своє коріння треба знати. Українська історія така подиву гідна! Знаєте, кілька років тому ми з Іваном Кошелівцем були в Києві. Ми чули пісні від осіб, яких я не хочу тут називати. Проте наголошу: вони напівголосно співали народні пісні, які я вперше чула. Це — був шедевр. Звичайна ситуація: хлопець залицяється до дівчини. Але скаля відчувань, передана в пісні, така рафінована, що трубадури можуть схватитися. Для того, щоб виплекати таке рафіноване відчуття, потрібне тисячоліття. На жаль, багато українців не знають своєї справді великої культури. Вони вигадують якісь там нісенітниця замість того, щоб просто добре все пізнати. Я прагну, щоб Україна була. Тому я пишу українською мовою. Мені змалечку казали: «Геніальная девочка і вибрасивает свой талант на ветер!». Так, викидаю на вітер. Тому я писала «Герострати», бо мені казали: «Ето всйо равно, што по-готентотскі пісать». Так? Мене не обходить така вічність. Тому пишу так, як пишу. Не роблю жодної поступки нікому. Лише творю так, як мені диктує моє серце, а також ті сили, які мене наснажують.

Чи завжди вдавалося Вам відчитати кодові знаки життя, надіслані Вам Провидінням — жити, творити для рідного народу, збагачуючи його духовний арсенал пером і пензлем?

Це — надто урочисті слова. Я мислю трохи меншими категоріями, а саме: працювати чесно, робити те, що можеш, а відтак — Господь допоможе. На цьому шляху знаки провидіння на кожному кроці. Те, що людина, скажімо, не вмерла на першому році життя чи при народженні — знак провидіння. Це — плинна межа. Я б сказала, знаки провидіння — це метафорична ознака. Звісно, кожду вказівку треба бачити і тоді відповідно використовувати. Велике розмивається, а мале, якщо Ви його точно виконуєте, найбільш ефективно. Зрештою, ми бачимо, що мале руйнує велике. Якась там бацила чи атом завдає більше шкоди, ніж цілі галактики. Що нам галактики? Ми живемо тут, в малому вимірі.

Що допомагає Вам боротись з «вітряками буденщини», з усіма марудними дрібницями? Чи вони впливають на місце людського призначення бути причетним, а не стороннім споглядачем, як, приміром, у творах Альбера Камю «Чума» й «Сторонній»?

Насамперед, я б тут інакше висловилась. Буденщина завжди навідає. Тільки дехто має змогу менше нею займатись. Щасливий випадок, бо тоді можна більше часу присвятити своїй творчості. Я не завжди маю цю можливість, але я намагаюся максимально використати свій час. Знаю, що я хочу щось певне створити і для цього треба докласти зусиль. Якщо Вам сьогодні болить, і Ви погано почуваєтеся, то треба менше скаржитись долі. Завтра може бути так само погано, а то — й гірше. Слід не очікувати, заки розвидниться на обрії, а одразу все чинити, щоб розвиднилося на ньому.

Книгозбірня Емми Андіївської. Які книжки для Вас як письменниці дороги передусім?

Дуже багато книжок. Різних. Я — всеїд, читаю книжки всіх культур. Але улюблені мої автори, скажімо, Маллярме, Кастанеда. Оце найулюбленіші.

Які назви зі світової літератури пригадуєте з дитячих літ? Літ юності? Літ зрілості? До речі, що тепер на Вашому столі з книжок найбільш актуальних для сьогодніня?

Ось перед нами стоїть книжок. З різних культур. Це й знаходиться на моєму столі і не тільки на столі. Повторюю: всі культури для мене на близькій відстані. А з юності? Можливо, якоюсь мірою справив на мене незабутнє враження Шарль де Костер. Але то було давно. Очевидно, Гоголь. В дитинстві я зачитувалася Гоголем навіть за тих умов, коли навколо гасали миші, як скажені. Адаже на початку 40-х рр. було справжнє нашествя мишей, наче їх шуралов десь вичакував. І не було світла, а темрява сприяє біді. Де-неде тільки якийсь каганець горів. Відзначаю ще раз: я — всечитальник. У цьому сенсі бути поінформаним дуже важливо саме для письменника. Дехто відстоює альтернативну моїй думку. Для мене не існує жодного бар'єру. Мене все цікавить.

Згадка про дитинство мимоволі виокремлює образи — незабутні, рідні, близькі. Мовиться про батьків. Будь ласка, намалюйте їх зі світу реалії.

Що ж, батьки, як батьки. Якщо вони дуже добрі, то все нормальне, як правило, не виокремлюється. Бо ж вони існують, як повітря, яким людина дихає...

Наскільки мені відомо, Ваш батько був хіміком-винахідником. Це не від Батька жага до винаходів?

Не знаю. Батька вбили, коли мені було десять літ. Пригадую, мною володіло почуття замкненості. Злам на відкритість припав на повноліття. Для мене стала виразною істина: найбільше досягнення, що базуються на раціональних началах, вимірах розуму, — це, власне, ніщо, якщо до них не прищеплене серце. І це не тільки з української філософії. Ось, у Кастанеди, дон Хуан Матос вибрав шлях серця, бо без емоційного підґрунтя космос порожній, мертвий. У цьому контексті назву мій перший роман «Герострати». До речі, про цей твір свого часу ґрунтовну статтю написав син Василя Стефаніка, Юрій, відомий під псевдонімом Кленовий. То була блискуча стаття. На жаль, не маю її під рукою. З ним ми тільки один раз зустрічалися особисто. Це було десь у 70-х рр.

Які риси матері викликають у Вас солодкий спомин, за словами Івана Франка, про «домашнє вогнище»?

«Домашнє вогнище»? Для мене відповідь це запитання — за обширом моїх зацікавлень. Передусім для мене важлива ланка — мистецтво, література, їхній світ.

Чи успадкували Ви риси Батьків?

Що казати? Загалом мені не віриться, що діти щось успадковують. Вірю в інше: вони успадковують чин — «бацилу» духу, а відтак розвивають її самостійно.

Скупими видаються ті епізоди, що містяться у Ваших життєписах. Чимало читачів не знають, що вони назагал рясні на події, факти, пережиті випробування. До мене, як одного з дослідників Вашої творчості, вже неодноразово зверталися за більш до-

кладними відомостями з метою публікації під рубрикою «Хто є хто в українській культурі». Мовиться про широке коло світоглядних позицій, духовних зацікавлень, запитів...

Я дуже не люблю про себе розповідати. Уже хоча б тому, що переважна більшість побратимів по перу не вагаються хвалити себе на кшталт: «я зробив; я — усесвіт; я — галактика!». А це мені не імпонує. Я волюю про себе не розповідати. Щось там було, відбувалося, ну, то й що з того? Для мене завжди єдине дійсне — перетворювати зовнішні обставини на внутрішні, а це — творчість чи, як Ви кажете, дискурс логіки авторської позиції.

Будь ласка, яка оповідка про Вас принесла б Вам втіху, власне, як людині творчій, носію духовних цінностей?

Не знаю. Краще розповім оповідку про мою прабабусю — «шаманку» та «відьму»... В українське село прийшли колись кацапи, «карабейніки». Це було десь на Полтавщині. А козак, батько моєї прабабки, мав трьох доньок і готував їх віддати до монастиря замолновати свої гріхи. Найстаршій було вже 27. На ті часи — це, як 100. Неодружена — це катастрофа. Мала, негарна, з зеленими очима — так передають її образ легенди. Побачила вона сина цього карабейніка, 17-річного хлопця. І закохалися вони один в одного. Жінки казали: «Як це так? То ж не може бути: 17-річний і 27-літня стара баба! Відьма!». Батьки теж казали, що проклянуть їх, якщо вони поберуться. Але вони не злякалися цього...

Як у Миколи Гоголя у повісті «Вії»?

До речі, Гоголь нічого не вигадував. Він тільки, як би Вам сказати, посилював те, що було. То зовсім не вигадка. Дійсність далеко цікавіша, ніж припускають. Гоголь володів тільки такими очима, щоб усе углядіти і відповідно віддзеркалити словом. Згадаймо: челядь із села, передусім жінки, хотіли вкоротити віку своїй прабабці. Але вона промовила до них якесь слово і переконала їх не робити цього. І вони дали згоду на шлюб. Найцікавіше, що я цю мою прабабку бачила, коли мені було чотири роки. Ми відвідали родину батька, яка взяла до себе прабабку і вона при них жила. Було це десь на Донбасі. Те видиво моєї прабабки — чистої води фантастика. Однак і досі пам'ятаю, як вона виглядала. Маленька, а сягнувши 104 років, вберегла всі зуби! Що цікаво, з тим 17-річним красенем-кацапом вона таки одружилася. Батьки їх прокляли, не виділивши їм жодного спадку. Прабабка пекла бублики і продавала, а оцей красень лежав на печі і читав Біблію. А дружина рік-у-рік народжувала дитину. Десь двадцять дітей у них було. І всі вони були щасливі. Отакі бувають історії, що приносять втіху крізь призму творчого діалогу з цікавим співрозмовником.

Ретроспективно повернутися б в епоху, що мала місце кілька десятиліть тому. Чи багато пережито на різних життєвих зупинках?

Для мене важливе все тільки тією мірою, наскільки воно перетворене моєю творчістю. А решта — несуттєве, бо я запрограмована на творчість, якщо зважати на логіку авторської позиції. Може, тому я змалечку прагнула міцно стояти на ногах, аби ходити крізь стіни. І я це реалізую на практиці.

Де довелося Вам вчитися, здобувати освіту, утверджуючись в очах сучасників як людина широкої обсервації, гармонійної ерудиції та всебічних та знань?

Вчилася в різних закладах. Важливо не те, де людина вчилася, а що вона знає. Я зустрічала людей з дуже добрих закладів. Однак вони були неуками. І навпаки. Все залежить від власної інтелігенції, вміння здобувати знання. І, звичайно, належно їх використати.

Як часто згадуєте місто, де судилося Вам прийти на Божий світ?

Ніколи не згадую. Я взагалі дуже мало приділяю собі уваги. Для мене абсолютно неважливо, де я народилася. Головне, що я роблю. Я не плакаю культу особи. Для мене це — другорядне значення. Мені, звісно, хотілося б побувати повсюди в Україні, в кожному місті. Я дуже люблю Україну. Щоразу — це зустрічі з незвичайними людьми. Мені

хтось закинув, що ідеалізую українців... Кожний письменник бачить світ лише таким, яким він є сам. Оце й усе. Якщо хтось схильний до мазохізму, то всі люди будуть для нього з дефектами. Я схильна до доброти. Очевидно, як і всі українці. І в це я вірю. Доброта — дуже цікавий феномен...

Відомий образ цієї доброти на рівні «закону вічності», так майстерно розкритий класиком сучасної грузинської літератури Нодаром Думбадзе. А Ви також осмислили цей феномен у збірці «Джалаліта»?

Так. Я намагаюся досягнути цього в усіх творах. Наскільки мені вдалося, то вже судить самі.

З одного боку, Ви майстер слова, з іншого — кольору. А яка з виставок Ваших художніх полотен принесла Вам найбільшу творчу радість, сказати б, славу?

Щодо найбільшої слави, то про неї я нічого не скажу. Відомо: поки Ви не маєте ймення Пікассо, поки Ви не маєте його реклами, то славі — зась? А внутрішнє задоволення? Воно постає тоді, коли завершу картину. Ви бачите — це добре! А решта все похідне. Щодо кількості виставок, то тут є ґрунт для похвали. І були дійсно дуже гарні. Наприклад, у палаці Фаціо! Вперше Україна в моїй особі виставлялась у подібній програмі — «Розкопати майбутнє». Виставку влаштував др. Ельмар Цорн у Капуї, місті Спартака. А нещодавно закінчилася виставка, де на всіх чотирьох поверхах у центрі міста (Мюнхена — І.З.) експонувалися мої художні полотна.

Кого з українських письменників, себто Ваших сучасників, Ви знали особисто? З ким довелося зустрітися на життєвих стежках віч-на-віч?

Багато гарних. Ліна Костенко, Іван Дзюба, Ірина Жиленко, Валерій Шевчук, Юрій Андрухович. До слова, есеї Івана Дзюби просто чудові. Щодо інших? Нехай мені дарують — всіх поіменно назвати важко.

Чи відчували Ви комплекс меншовартості, перебуваючи на чужині?

Я надто амбітна, щоб відчувати будь-який комплекс меншовартості. Звідси нуртує в мені жаль від того, що у західному світі ще й нині плекаються старі стереотипи, а з ними — програмована ненависть до українців. А я весь час стаю на прю, бо переконана: український народ — це одна з найцікавіших націй світу.

Образ блаженної пам'яті Івана Кошелівця, наукові праці якого більші-менші відомі в Україні. Розкажіть, будь ласка, про його творчі зацікавлення питаннями художнього перекладу, процеси збагачення українського письменства, зокрема, гумористики.

Говорити про когось — це дуже невдячна справа. А мій чоловік писав чудові речі так, як він це бачив і вважав за потрібне. Хай дослідники розбирають зміст його творчого доробку.

Ваша улюблена українська пісня?

Мені важко сказати. Кожна гарна одразу стає й моєю. А назагал, то я не виросла ні в українському фольклорі, ні в українській культурі.

Як Ви відпочиваєте?

Я весь час біжу. Мені нема часу відпочивати. Інколи серед бігу відпочивається тим, що думається ще напруженіше. Пік напруги може бути відпочинком.

Слова вдячності, висловлені автором цих рядків визначній письменниці, не окреслюють сутності так званої «проблемної літератури». Бо вони адресовані передусім людині, широта поглядів якої панорамно охоплює своєрідний театр зі своїми темами, мотивами, реквізитами. Сподіваюсь, читач відразу впізнає конкретику і міру її соціального

змісту, що рефлексивно відтворює логіку авторської позиції, а саме — Емми Андієвської¹.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс: Монографія / За редакцією Романа Гром'яка. — Тернопіль, 2004. — С. 5-7.
2. Франко І. Адам Міцкевич // Франко І. Зібрання творів у 50 томах. — К., 1983. — Т. 39. — С. 256-257.

Ольга ПАПУША, доцент (Тернопіль)

НАРАТИВНА КОМУНІКАЦІЯ В ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Одна із присутніх функцій наратива як мистецтва полягає в суб'єктивізації світу... Суть цієї суб'єктивізації — в спробі зробити нас відкритими для гіпотетичного, для сфери актуальних і можливих перспектив, що утворюють реальне життя свідомості, яка інтерпретує.

Брокмейєр Й., Харре Р.

Дитяча література належить до тих символічних мов, що артикують буття *людини-у-світі* та *світу-в-людині*, конструюють екзистенційні та ситуативні ролі, визначають межі та за межовість людини. Тексти, породжені цими мовами, прочитуються лише культурно-історично, позаяк їхні значення утворені мережею соціальних зв'язків та взаємодій. У випадку дитячої літератури тексти завжди мають очевидні дискурсивні асоціації, адже вже традиційно пов'язані з розрізненням позицій «дорослого» і «дитини» та уявленнями про можливі ситуації їхнього перетину і взаємовпливу. Художнє моделювання зазначених позицій у вигляді адресантів та адресатів нарації і є предметом цієї статті.

Концептуальним тлом нашого обговорення є розуміння тексту в наратологічній перспективі [3; 10; 11; 12; 14] — як наратива, що у сукупності з екстра- та паратекстовими, а так само транстекстуальними чинниками вміщує подвійну подієвість — саму розповідь як подію та зображення подій у розповіді. Дискурсивний характер наратива зумовлює символічне означення й кореляцію в знаковому повідомленні іманентних йому мовців (реальних / віртуальних учасників акту комунікації, адресанта й адресата). Що ж стосується власне текстової експлікації (репрезентації) комунікативної природи художнього дискурсу, механізмів породження і трансляції суспільних знань, норм і конвенцій, у цьому теорія розповіді функціоналізує основи естетичної комунікації: виходячи із по-

¹ Висловлюємо Еммі Андієвській слова щирого серця за згоду на використання авторизованих відповідей, використаних у даному інтерв'ю, а також листів, адресованих авторові цієї праці.

няття «глибинна структура», наратологи акцентують увагу на реалізації цієї структури в ході багаторівневої інтеракції. Тому категорія розповідних інстанцій наративного дискурсу не порушує статусу «учасників літературного діалогу», а відображає їхню онтичну неоднозначність, багатоплановість і полівалентність. У наратології до реальних комунікантів відносять конкретного автора (письменника) й читача (публіку, читацьку аудиторію), а до віртуальних комунікантів — функціональні іпостасі відправника й отримувача повідомлення — наратора, нарататора, фікційних мовців-персонажів). На перетині реальних і віртуальних (ідеальних, фікційних) координат суб'єктів художньої комунікації конститууються інстанції абстрактного автора й абстрактного читача — своєрідні знаки успішності інтенційних актів, (де)кодованості смислів.

До сьогодні поняття автора залишається найсуперечливішим у літературознавстві, постаючи в силовому полі двох радикальних проектів — апології інтенційності літератури та теорії інтерпретації [див.: 5, 56-58]. Якої ж значущості набуває автор у наратологічній перспективі? Хоча структуралізм і належав, як відомо, до табору радикальних критиків «інтенційної ілюзії», що обстоювали ідею влади мови над мовцем і тріумф текстуальності, однак наратологія запропонувала комунікативні виміри проблеми: літературний твір — радше не мова, а мовлення, дискурс [2]. Відповідно теза про «смерть автора» в теорії розповіді є вказівником внутрішнього протиріччя та неоднозначності цього поняття. Відтак наратологія досліджує експресивні функції розповіді, парадигми наративних пресупозицій та імплікацій. Для студіювання текстів дитячої літератури неабияку важливість має концепція розповідних інстанцій, що постулює рівні художньої комунікації, а саме:

- рівень *емпіричної комунікації*, де відправник повідомлення — це письменник, цілком конкретна історична постать у мережі рецептивних значень;
- рівень *художньої (фікційної) комунікації*, де кожній з функціональних іпостасей відправника повідомлення належить певний смисловий профіль у тексті — абстрактного автора чи наратора.

Проблема *реального авторства* в дитячій літературі неодноразово ставала предметом досліджень [див.: 18, 3-31; 19, 9-11]. Наратологія ж позиціює автора не феноменологічно, а прагматично — як спосіб атрибуції, класифікації, диференціації та зв'язку текстів, як «характеристику способу екзистенції, колообігу... окремих дискурсів у суспільстві» [11, 448]. У такому разі зовсім іншого сенсу — ідеологічного, функціонального — набувають ситуації, коли йдеться про *авторство*, приміром, Всеволода Нестайка, Івана Малковича Джоан Ролінг, Едуарда Успенського, Андрія Куркова, Мар'яни Савки тощо.

Так, ім'я Джоан Ролінг — це символ успішної письменницької креативності (серія романів про Гаррі Поттера відкривають історію дитячої літератури третього тисячоліття), ситуація «слави зі старту» (Дж.Ролінг не йшла торованим шляхом традиційної ініціації спершу в «дорослій» літературі задля визнання якості своєї саги — порівняймо з протилежною письменницькою траєкторією, приміром, Андрія Куркова, чиї «Пустомелики» окрилюються іміджем «найвідомішого українського прозаїка»), знак масовізації та глобалізації дитячої літератури (читацька поттер-аудиторія немає вікових та національних меж). Крім того, ім'я відомої англійки на обкладинці кожної з книг про Гаррі Поттера живе цілком самостійним життям, адже ініціали титульного автора виглядають так, начебто вони належать чоловікові — *Дж.Ролінг (J.K.Rowling)*. Цей непопулярний крок у реальному світі сучасних стандартів гендерної ідентифікації є риторичною, але не ідеологічною конфронтацією: завуальоване справжнє ім'я (first name) перетворюється на «квітнене джерело» дискурсу, котре приховується, зберігаючи при цьому посутній